

ПІДПРИЄМНИЦТВО

УДК 338.24

ГЕРАСИМЕНКО Анжеліка, к. е. н., доцент, докторант
кафедри економічної теорії
та конкурентної політики КНТЕУ

МОДИФІКАЦІЯ ГОСПОДАРСЬКОГО МЕХАНІЗМУ ПІД ВПЛИВОМ РИНКОВОЇ ВЛАДИ

Досліджено характер та інструментарій модифікації господарського механізму економічної системи під впливом ринкової влади. На прикладі деформації системи державного регулювання ринку транспортування вантажів залізницею проілюстровано вплив ринкової влади на релевантний ринок, мережу суміжних ринків та економіку в цілому. Розкрито роль інститутів міжфірмової контракції, соціального капіталу в цілеспрямованій модифікації господарського механізму.

Ключові слова: ринкова влада, економічна система, господарський механізм, регулювання, міжфірмова контракція, соціальний капітал.

Герасименко А. Модификация хозяйственного механизма под влиянием рыночной власти. Исследованы характер и инструментарий модификации хозяйственного механизма экономической системы под влиянием рыночной власти. На примере деформации системы государственного регулирования рынка железнодорожных грузовых перевозок проиллюстрировано влияние рыночной власти на релевантный рынок, сеть смежных рынков и экономику в целом. Раскрыта роль институтов межфирменной контракции, социального капитала в целенаправленной модификации хозяйственного механизма.

Ключевые слова: рыночная власть, экономическая система, хозяйственный механизм, регулирование, межфирменная контракция, социальный капитал.

Постановка проблеми. Неокласичне коріння досліджень ринкової влади в історії економічної думки обумовило розуміння цього феномену як здатності суб'єкта такої влади чинити детермінований вплив на параметри ринкової рівноваги – перш за все на ціну та обсяги реалізації продукції. Тобто основним об'єктом впливу ринкової влади в широких економічних колах досі вважається ринковий механізм господарювання. Однак ціла низка економіко-теоретичних і прикладних досліджень свідчить про набагато ширший ареал дії цього економічного феномену.

Дж. Робінсон [1] та Дж. Хікс [2] довели здатність ринкової влади розповсюджуватися вздовж технологічної вертикалі, Р. Борк [3], М. Вінстон [4], Ж. Тіроль [5], Д. Карлтон і Д. Валдман [6] – вздовж мережі пов'язаних комплементарністю ринків, К. Едвардс [7], Р. Познер [8], Дж. Стіглер [9], Г. Таллок [10] – на всю економічну систему, деформуючи вже не тільки ринковий механізм, а й інші елементи господарського механізму економічної системи.

У 30-х роках ХХ ст. Дж. Кейнс обґрунтував ефективність та необхідність запровадження механізму державного регулювання економіки. Під впливом "Загальної теорії зайнятості, процента і грошей" Дж. Кейнса, робіт його послідовників, а також відповідної практики господарювання відбулося посилення ролі державного регулювання у структурі господарського механізму, його переміщення від периферії до ядра господарського механізму, що супроводжувалося формуванням вже не ринкової, а змішаної економічної системи [11, с. 199–202]. У своїй класичній статті "Природа фірми" 1937 р. Р. Коуз окреслив подальші напрями еволюції економічної системи загалом та її господарського механізму зокрема, ввівши до його структури фірму [12, с. 386–405]. Вчений зазначає, що фірми часто доповнюють ринок у реалізації функцій господарської координації, отже мають бути визнані альтернативним ринку способом економічної організації [13, с. 31]. Ця ідея знаходить своє підтвердження і подальший розвиток. Уже на початку 70-х років ХХ ст., враховуючи модифікацію економічної системи під впливом процесів концентрації виробництва і капіталу, інтернаціоналізації бізнесу Дж. Гелбрейт акцентує увагу на визначальній ролі великого бізнесу загалом і корпорацій зокрема у формуванні інституційної структури змішаної економіки як механізму господарської координації [14, с. 5–7]. Таким чином, постає закономірне питання щодо здатності ринкової влади впливати на неринкові елементи господарського механізму так же ефективно, як вона впливає на ринковий механізм.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Системні дослідження окресленої проблеми в економічній думці наразі, на жаль, відсутні. Окремо знаходимо дослідження Дж. Гелбрейта [14], Дж. Стіглера [9], Ф. Боема [15], Дж. Хелмана і Д. Кауфмана [16], В. Бойкова [17], О. Омелянчука [18], присвячені проблемі захоплення влади, дослідження джерел та проявів переговорної сили в процесі міжфірмової контрактиції в роботах О. Вільямсона [13], Д. Норта [19], Р. Коуза [12], Т. Шеллінга [20], М. Портера [21], Я. Кузьміна, К. Бендукідзе і М. Юдкевич [22] та ін. Але кожне з цих досліджень розкриває проблему свідомої деформації господарського механізму тільки частково, потребуючи їх систематизації і узагальнення, адресного дослідження впливу ринкової влади на господарський механізм.

Метою статті є дослідження характеру та інструментарію модифікації господарського механізму під впливом ринкової влади. При цьому, опускаючи зрозумілий кожному студентові взаємозв'язок між ринковою владою та рівнем деформації цінкових і нецінкових параметрів

ринкової рівноваги, увагу зосереджено на неринкових елементах господарського механізму.

Результати дослідження. Мета державного регулювання економіки декларується як забезпечення безперервності процесу відтворення національного господарства як єдиного цілого, досягнення економічної ефективності на макрорівні. Однак на практиці далеко не завжди ця мета переслідується державними органами влади, покликаними здійснювати таке регулювання. Констатуючи цей очевидний факт, Д. Норт пише: "Державні інституції не завжди і навіть не часто створюються для того, щоб бути соціально ефективними; частіше вони самі або принаймні створювані ними правила формуються з метою служити тим, хто володіє переговорною силою для створення нових правил" [19, с. 360].

Сьогодні теорія регулювання в інтересах суспільства або, як її частіше називають, нормативний аналіз як позитивна теорія, що відводить державному регулюванню роль другого кращого рішення у вирішенні проблеми неспроможності ринку, втрачає все більше своїх прихильників через наявність великої кількості даних, що її спростовують. У 1974 р. Р. Познер заявив: "Теоретичні та емпіричні дослідження, що здійснювались упродовж 15 років, в основному економістами, продемонстрували, що регулювання не можна позитивно пов'язати з наявністю зовнішньої економії чи втрат або з монополістичною структурою ринку" [23, с. 336]. І навіть у галузях природної монополії, де державне втручання обгрунтоване, його нормативна мета – зниження цін до рівня середніх витрат виробництва – не досягається. Дж. Стіглер і К. Фрідленд, аналізуючи вплив регулювання на ціни, що встановлювалися американськими електричними компаніями у період з 1912 по 1937 роки, виявили тільки незначну понижувальну динаміку цін, що супроводжувалась наявністю у компаній додатної величини економічного прибутку [24, с. 1–16]. Натомість запровадження регулювання на конкурентних ринках (автомобільних вантажних перевезень, послуг таксі та ін.) забезпечило підтримку цін на рівні, вищому від витрат, і обмежило входження в ринок нових конкурентів шляхом використання системи ліцензування [25, с. 151–176].

На початку 70-х років ХХ ст. на зміну цій теорії приходить інша – теорія захоплення державної влади, розроблювана Дж. Стіглером [9], Дж. Б'юкененом, Р. Толлісоном і Г. Таллоком [26], Ж. Лафонтом і Ж. Тіролем [27, с. 1089–1127] та ін. Ця теорія, на відміну від нормативного аналізу, носить позитивний характер і показує, що регулювання в галузі, на ринку відбувається у відповідь на появу потреби в ньому з боку зацікавлених підприємницьких груп, що конкурують між собою за встановлення контролю над основним економічним ресурсом держави – силою примусу. Тобто, регулювання є одним зі способів, за допомогою якого зацікавлена група (або окремий суб'єкт господарювання) здатна підвищити свій добробут, спонукаючи державу до перерозподілу багатства інших частин суспільства в інтересах цієї групи [28, с. 402]. При цьому, як показують М. Олсон [29], Дж. Стіглер [9] і С. Пельцман [30],

регулювання буде зміщено в сторону тих груп, що краще організовані й отримають більшу вигоду від ухвалення сприятливих правил регулювання. Цій характеристиці якнайкраще відповідають суб'єкти ринкової влади. Володіючи переважною часткою ринку, такі фірми найбільш зацікавлені у результатах галузевого регулювання, а тому готові інвестувати значні суми коштів у забезпечення відповідної політичної підтримки, і, як свідчать результати емпіричних досліджень [31; 32], несуть відповідні витрати на пошук ренти.

Детально проаналізувавши систему інститутів державного регулювання економіки, можна дійти висновку, що найбільш "захопленими" компаніями – носіями ринкової влади зазвичай є інститути адресного галузевого регулювання, до яких належать комісії з регулювання природних монополій (у сукупності з усіма встановлюваними ними правилами регулювання), галузеві відомства, діяльність яких із цінового/тарифного регулювання, регулювання норм рентабельності, контролю структури витрат чи регулювання доступу до ринку (ліцензування, квотування тощо) найбільш відчутно впливає на величину економічної ренти.

Керуючись емпірично підтвердженою В. Джорданом гіпотезою щодо завищеного рівня цін у галузях, де діє інститут державного регулювання цін [25], можна припустити, що встановлюваний регулятором рівень цін P_f вищий від рівноважного P_e (рис. 1а). У такому разі обсяг попиту на релевантний товар скоротиться із Q_e до Q_r , обмежуючи коло його потенційних споживачів, формуючи економічну ренту $P_c P_f F C$ для замовника регуляторного підвищення ціни й величину чистих суспільних втрат CFE . У такому вигляді модель регульованого ринку фактично імітує модель максимізації прибутку фірмою-монополістом, захищеною системою регуляторних бар'єрів.

Аналогічним для ринку буде вплив іншого типу фіксованої ціни – нижчої за рівноважну (P_c). Обумовлений таким регуляторним ефектом дефіцит товарів на ринку є інструментом реалізації ринкової влади:

по-перше, він усуває потенційну конкуренцію на ринку;

по-друге, забезпечує можливість спекулятивного перепродажу товару в тіньовому секторі економіки;

по-третє, формує не меншу, ніж у разі цінового завищення, величину чистих суспільних втрат CFE .

При цьому слід розуміти, що такий регуляторний ефект не локалізується в межах єдиного ринку, розповсюджуючись, як і зумовлююча його ринкова влада, на мережу взаємопов'язаних ринків. Якщо ж урахувати той факт, що регулюванню підлягають, як правило, інфраструктурні ринки, задіяні у структурі великої кількості технологічних ланцюгів, то мультиплікативний ефект розповсюдження зовнішніх проявів ринкової влади в економічній системі буде дуже значним.

Розглянемо, наприклад, ринок залізничних вантажних перевезень, тарифи на якому підлягають жорсткому державному регулюванню в Україні [33]. Абстрагуючись від складностей організації системи та-

рифного регулювання, від конкретного рівня встановленого тарифу, зосередимося на ефекті скорочення обсягу надання транспортних послуг порівняно з рівноважним, описаним вище. Він здатен проявитися не тільки і не стільки на основному ринку, скільки на ринках, пов'язаних із ним субституцією чи проміжною позицією інфраструктурної ланки у структурі технологічного ланцюга. Перше дозволяє згладити ефект від зумовленого регулюванням скорочення суспільного добробуту та у разі наявності ефективних субститутів виміряти реальну величину суспільних втрат. Останнє закладає основу подальшої мультиплікації регуляторного ефекту. Пояснимо заявлені тези.

У разі наявності заміників товару/послуги – об'єкта регулювання величина чистих суспільних втрат у довгостроковому періоді може бути зменшена за рахунок переключення споживання. Послуги вантажних залізничних перевезень зокрема можуть бути замінені автомобільними перевезеннями, тарифи на які не регулюються державою, встановлюючись під впливом ринкового механізму. Незважаючи на вищі суспільні витрати на перевезення вантажу автомобільним транспортом¹, породжений ринковою владою лідера ринку залізничних перевезень регуляторний ефект здатен стимулювати компенсаційне зростання попиту на послуги автоперевізників ($D_a^1 \rightarrow D_a^2$ на рис. 1б). Величина компенсаційного зростання при цьому буде меншою або рівною скороченню попиту на ринку залізничних перевезень (ΔQ на рис. 1а) та залежатиме від рівня субституції. Чим більшим буде значення перехресної еластичності попиту для цих двох транспортних послуг, тим повнішим буде заміщення дефіциту послуг залізничних вантажоперевезень автомобільними, отже меншою ставатиме величина чистих суспільних втрат, породжених ефектом регулювання на ринку залізничних вантажоперевезень. У крайньому випадку повного переключення трикутник суспільних втрат CFE зникне під впливом зміщення кривої попиту D_r^1 в криву D_r^2 на (рис. 1а).

Слід розуміти, що таке скорочення чистих суспільних втрат не є абсолютним. Розглянемо уважніше ринок вантажних автоперевезень. У результаті дії регуляторного ефекту на суміжному ринку ефективна з позицій суспільства рівновага буде порушена. Точка рівноваги зміститься із точки O в точку M , забезпечивши зростання тарифів на автоперевезення вантажу та обсяги таких перевезень (рис. 1б). Однак нова точка рівноваги на ринку нестиме на собі відбиток алокативної неефективності. Граничні суспільні вигоди транспортування вантажів автомобільним транспортом (MSB), співпадаючи з вихідною кривою попиту D_a^1 , будуть нижчими за аналогічні приватні вигоди (MPB) як з огляду на втрати у ефективності, зумовлені неможливістю вільного вибору технології (способу транспортування), так і з урахуванням витрат переключення.

¹ Така передумова моделі обумовлена тим, що до регуляторного підвищення цін споживачі вдавалися до послуг транспортування вантажу залізницею, і тільки цінове зростання змусило їх включити до складу релевантного ринку вантажних перевезень більш далекий замітник – послуги автотранспортних підприємств.

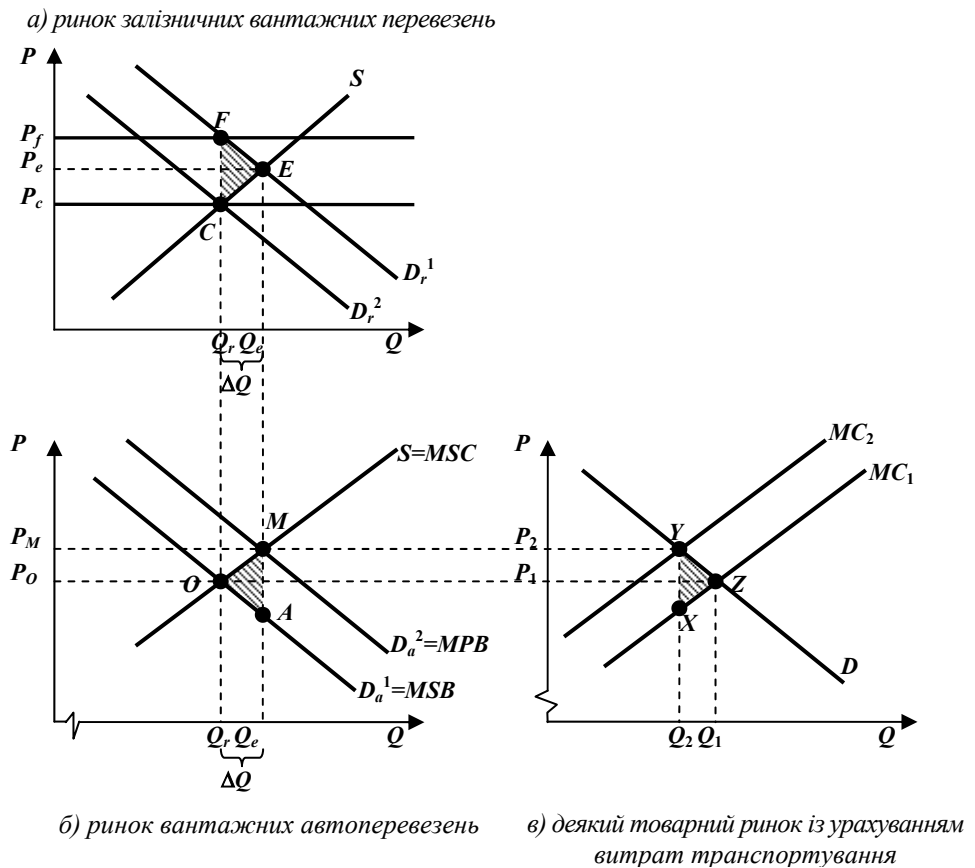

Рис. 1. Вплив цінового регулювання ринку залізничних вантажних перевезень на мережу взаємопов'язаних ринків

Отже, точка суспільно оптимального випуску зміститься назад до точки O , спричиняючи чергову появу чистих суспільних втрат – AOM . Тобто чисті суспільні втрати не зникли з економіки при переключенні попиту між ринками, але змістилися разом із останнім. За результатами низки емпіричних досліджень величини чистих суспільних втрат, спричинених державним регулюванням ринків залізничних і автомобільних перевезень у США, вона становить від 1 до 1.5 млрд доларів США за рік [34, с. 18–45; 35; 36, с. 232–244; 37, с. 80–87].

Досі вплив орієнтованого на потреби носіїв ринкової влади регулювання на суспільний добробут як результат ефективного виконання економічною системою своїх функцій розглядався в аспекті втрат розподільчої (алокативної) ефективності. Тепер погляньмо на втрати у виробничій ефективності як здатності економіки виробляти блага з найнижчими витратами. Скористаймося тут попереднім прикладом державного регулювання залізничних тарифів (рис. 1в). Спричинене регуляторним скороченням випуску на ринку залізничних перевезень вантажів (рис. 1а) зростання попиту і цін на послуги вантажних автоперевезень (рис. 1б)

крім іншого підвищує вартість вхідних ресурсів для довгого ряду споживачів відповідної транспортної послуги (рис. 1в). Вимога сплачувати за транспортування за новою ціною P_m , вищою за попередній рівень ціни P_o , підвищує граничні витрати подальшого виробництва, отже і ціну кінцевого блага на всіх задіяних ринках на відповідний ціновий приріст. Це мультиплікує витрати, призводячи до скорочення ефективності виробництва: виробничої, понижуючи цінову конкурентоспроможність товарів вітчизняного виробництва, і розподільчої (алокативної), формуючи на кожному із задіяних ринків додаткову величину чистих суспільних втрат XYZ . Величину таких сумарних втрат для американської економіки 1977 р. К. Уїнстон оцінює в 4 млрд доларів США [28, с. 665]. Усвідомлюючи ж не менш важливу роль інфраструктурних галузей для економіки України і водночас їх недостатню розвиненість та конкурентоспроможність, що роблять ці галузі об'єктом захоплення сильними учасниками ринку, можна зробити висновок щодо потужного деформуючого впливу ринкової влади на систему інститутів державного регулювання економіки.

Аналогічним за вектором впливу та ареалом розповсюдження зовнішніх ефектів регулювання є інститут державних закупівель: визначаючи доступ ринкових учасників до привабливих державних контрактів на поставку великих партій товарів/послуг, він здатен деформувати конкурентне середовище та обмежити ефективність роботи ринкового механізму. В умовах захоплення державної влади останній опиняється під абсолютною владою домінуючого суб'єкта господарювання (або групи суб'єктів господарювання).

Якщо носії ринкової влади не обмежуються захопленням інститутів адресного регулювання, лобіюючи власні інтереси в найвищих органах влади на кшталт Кабінету Міністрів України, Верховної Ради України тощо, то ареал дії такого регуляторного ефекту, його вплив на структуру економічної системи та, як наслідок, усю економіку країни буде ще потужнішим, підпорядковуючи всю економічну систему приватним інтересам відповідних носіїв ринкової влади, а також породжуючи надмірну величину чистих суспільних втрат.

У будь-якому разі наслідком цілеспрямованого впливу ринкової влади на механізм державного регулювання економіки є формування специфічного інституційного середовища, в якому кожен інститут державного регулювання спрямований на забезпечення низки суперечливих цілей: максимізації суспільного добробуту, максимізації вигоди державних функціонерів, максимізації величини економічної ренти зацікавлених груп компаній-операторів регульованих ринків і галузей. Якщо ж при цьому пригадати теорію груп М. Олсона, що обґрунтовує неефективність впливу великих (латентних) груп на політичний процес на противагу малим (привілейованим чи проміжним) групам [29, с. 19–91], найкращим прикладом яких є формальні чи неформальні об'єднання фірм-олігополістів, то зрозумілою стає перевага двох останніх векторів дії системи державного регулювання над першим.

Бізнесова громада є тим сегментом суспільства, який має найбільшу кількість лобі, що працюють на його користь. Значення Lobby Index² для американської економіки 1998–2012 рр. свідчить, що лише 4.93 % усіх коштів, витрачених у сфері лобіювання, йде на відстоювання ідеологічних міркувань (наприклад, кампанії з заборони абортів, захисту навколишнього середовища тощо), тоді як понад 90 % цих витрат спрямовуються на вирішення нагальних проблем сучасного бізнесу³. Енциклопедія Асоціацій, що фактично є переліком лобістських організацій США, відводить рубрикам "Торговельні, бізнесові та комерційні організації" й "Торгова палата" вдсятеро більше сторінок, ніж, наприклад, рубриці "Організації соціальної допомоги" [29, с. 191]. Бізнесовий характер системи тиску, стверджує Шатшнейдер, видно майже в кожному доступному списку [39, с. 31]. Високий ступінь організації бізнесменів, як він вважає, особливо важливий у тому аспекті, що більшість інших груп погано організовані. Усього 8 тис. американських споживачів сьогодні є членами Національної ліги споживачів у країні з населенням понад 300 млн осіб [40], лише 9 тис. британських водіїв є членами Асоціації британських водіїв [41] тощо. Водночас, пише М. Олсон, "немає інтересів, представлених повніше, всеосяжніше та ефективніше, ніж інтереси американської промисловості... Політична влада "природно та неухильно" потрапляє до тих, хто управляє бізнесом і владою в країні" [29, с. 192–193].

Захоплення влади є лише одним із інструментів реалізації власних інтересів суб'єктів господарювання, наділених ринковою владою. Іншим, не менш важливим інструментом є міжфірмова контрактація. Інститут міжфірмової контрактації, крім своєї прямої функції забезпечення товароруху як обов'язкової складової процесу відтворення в умовах поділу праці, є також ефективним засобом досягнення, посилення й закріплення ринкової влади окремих суб'єктів господарювання. Оскільки умови контрактів визначають умови обміну між учасниками ринкових трансакцій, то саме вони й закладають підвалини міграції добробуту між ними. Зрештою процеси товарообміну в економіці виявляються деформованими, а наслідки такої деформації, укорінюючись в економічній системі, підмивають діючий господарський механізм. На заміну старому механізму приходять новий, здатний функціонувати наряду з ринковим та механізмом державного регулювання і доповнювати їх.

Розробляючи власну теорію плануючої системи, Дж. Гелбрейт описав цей механізм як систему противаг у відносинах між наділеними ринковою владою крупними корпораціями [42, с. 49–51]. У процесі взаємодії в "нескінченній грі" такі компанії сформували власну систему формальних і неформальних інститутів, що за наявності провалів рин-

² Lobby Index – показник організацій та індивідів у США, що займаються діяльністю з лобіювання та відповідно надають державну звітність згідно з Актом "Про лобіювання".

³ Розраховано за даними Lobbying Database of Center for Responsive Politics [38].

кового регулювання та слабкості захопленої різними економічними силами державної влади здатна, з одного боку, врегулювати відносини між учасниками плануючої системи, з іншого – задати чіткі межі функціонування регульованої ринковим механізмом конкурентної периферії.

Беручи до уваги позицію Дж. Гелбрейта, можна констатувати, що фундаментальним інститутом відповідного механізму господарювання є соціальний капітал. П. Бурдье під соціальним капіталом розуміє сукупність фактичних і потенційних ресурсів, що пов'язані з наявністю надійних мереж або менш інституційованих відносин на основі взаємного знайомства і визнання [43, с. 248]. Дж. Коулман визначає соціальний капітал як відносини, що виникають у разі повторюваної персоніфікованої взаємодії між економічними суб'єктами і супроводжуються накопиченням двосторонніх очікувань і зобов'язань [44, с. 138]. У будь-якому разі йдеться про формування специфічного класу відносин між ринковими гравцями, що забезпечує зниження невизначеності й ризиків. Великий, наділений всіма ознаками ринкової влади бізнес у цій моделі регулювання бере на себе функцію встановлення рівноважних параметрів функціонування окремих ринків і економічної системи в цілому та контролю за їх дотриманням. Зацікавлений не тільки у поточній максимізації економічної ренти, а й у міжчасовій, такий бізнес встановлює в економічній системі правила гри так само, як фірма-лідер олігопольного ринку визначає ринковий рівень ціни в моделі "лідерства в цінах". Своім власним прикладом чи за посередництвом традиційного для відповідної економічної системи засобу розповсюдження інформації фірма-лідер фіксує цінові й нецінові параметри рівноваги, за своєю потребою модернізує систему ринкових і позаринкових інститутів, визначає найбільш прийнятні моделі власної стратегічної поведінки та поведінки фірм конкурентної периферії, забезпечуючи в економіці певний стан кооперативної рівноваги. Така рівновага, будучи вигідною самим носіям ринкової влади з огляду на закладені в основу моделі вимоги щодо максимізації ними величини власної економічної ренти, знижує ризики невизначеності для решти економічних суб'єктів, які у свою чергу виявляються готовими сплачувати додаткову плату (яка й конститує економічну ренту для перших фірм) за утримання цієї рівноваги в довгостроковому періоді.

Така версія господарського механізму якнайкраще корелює з механізмом регулювання глобальних трансакцій. Сьогодні він не є суто ринковим, адже суб'єктами глобального ринку є не стільки дрібні національні товаровиробники, скільки потужні, наділені ринковою владою транснаціональні корпорації. Він не регулюється ні наддержавними утвореннями, ні силами окремих держав, що програють представникам глобального бізнесу і за потужністю, і за можливостями ефективного впливу на ринок. Ще п'ятдесят років тому професор Йельського університету С. Х'юмер пророкував прихід транснаціональних корпорацій на зміну

ринку як методу організації міжнародного обміну, назвавши їх "острівками свідомої сили в океані стихійного співробітництва" [45, с. 441].

Висновки. Таким чином, на основі викладеного можна зробити висновок про визначальну роль ринкової влади окремих суб'єктів господарювання, насамперед великих корпорацій, у конструюванні такої модифікації господарського механізму економічної системи, що забезпечуватиме не стільки максимізацію суспільного добробуту, скільки реалізацію власних інтересів відповідних суб'єктів господарювання. Сучасна економічна система вже не відповідає ідеалам вільної (чи наближеної до неї) конкуренції. Раніше основною функцією економічної системи було виробництво тих товарів та послуг, яких потребував споживач. Саме споживач був ключовою фігурою старої економічної системи. Нині ж економічна система орієнтована на максимізацію економічної ренти носіїв ринкової влади, і саме з цією метою останні активно впливають на систему економічних потреб та інтересів, а також на систему економічних інститутів, які визначають характер взаємодії економічних суб'єктів у ході задоволення системи штучно сформованих потреб та інтересів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. *Робинсон Дж.* Экономическая теория несовершенной конкуренции / Джоан Робинсон ; пер. с англ. ; вступ. ст. и общ. ред. И. М. Осадчей. — М. : Прогресс, 1986. — 471 с.
2. *Хикс Дж. Р.* Годовой обзор экономической теории: теория монополии / Джон Ричард Хикс // Вехи экономической мысли [в 6 т.]. — СПб. : Экономическая школа. — Т. 2 : Теория фирмы / сост. В. М. Гальперин. — 1999. — 536 с. — С. 329–353.
3. *Bork R.* The Antitrust Paradox: a policy with war as itself / Robert H. Bork. — 2-nd ed. with a new introduction and epilogue. — New York : Basic Books, 1993. — 491 p.
4. *Whinston M.* Tying, Foreclosure, and Exclusion / Michael D. Whinston // American Economic Review. — 1990. — Vol. 80. — P. 837–859.
5. *Rey P.* A Primer on Foreclosure / Patrick Rey, Jean Tirole // Handbook of Industrial Organization [in 3 vol]. — Amsterdam : North Holland. — 2400 p. — Vol 3 [Edited by Mark Armstrong and Robert H. Porter]. — 2007. — P. 1557–2440; P. 2145–2220.
6. *Carlton D. W.* The Strategic Use of Tying to Preserve and Create Market Power in Evolving Industries / Denis W. Carlton, Donald M. Waldman // NBER Working Paper № 6831. — 1998. — 66 p.
7. *Edwards C.* Conglomerate Bigness as a Source of Power / Corwin D. Edwards // Business Concentration and Price Policy (Universities-National Bureau), Princeton University Press. — 1955. — P. 329–358.
8. *Posner R.* Antitrust Law / Richard A. Posner. — The 2-nd ed. Chicago : University of Chicago Press. — 2001. — 329 p.
9. *Stigler G.* The Theory of Economic Regulation / George J. Stigler // Bell Journal of Economics and Management Science. — 1971. — Vol. 2 (Spring). — P. 3–21.

10. *Таллок Г.* Потери благосостояния от тарифов, монополий и воровства / Гордон Таллок // Вехи экономической мысли [в 6 т.]. — СПб. : Экономическая школа. — Т. 4. Экономика благосостояния и общественный выбор / [ред. А. Заостровцев]. — 2004. — 568 с. — С. 435–448.
11. *Экономическая теория* / [С. В. Мочерный, В. Н. Некрасов, В. Н. Овчинников, В. В. Секретарюк]. — М. : Приор, 1999. — 411 с.
12. *Coase R.* The Nature of the Firm / Ronald H. Coase // *Economica*. November 1937. — Vol. 4. — Issue 16. — P. 386–405.
13. *Уильямсон О. И.* Экономические институты капитализма. Фирмы, рынки, "отношенческая" контрактация / Оливер И. Уильямсон. — СПб. : Лен-издат, 1996. — 703 с.
14. *Гэлбрейт Д.* Экономические теории и цели общества / Джон К. Гэлбрейт. — М. : Прогресс, 1976. — 408 с.
15. *Boehm F.* Regulatory Capture Revisited – Lessons from Economics of Corruption / Frederic Boehm // Working Paper of CIEP, Universidad Externado de Colombia. — July 2007. — 30 p.
16. *Hellman J. S.* Measuring Governance, Corruption, and State Capture: How Firms and Bureaucrats Shape the Business Environment in Transition Economies / Joel S. Hellman, Geraint Jones, Daniel Kaufmann, Mark Schankerman // Policy Research Working Paper 2312. — World Bank Institute Governance, Regulation and Finance and European Bank for Reconstruction and Development Chief Economist's Office. — April 2000. — 47 p.
17. *Bojkov V.* Integrating the Bulgarian Security Sector in Euro-Atlantic Structures: Post – 1989 Reforms in a Changing Landscape of (In)Securitisation: Working Paper / Victor Bojkov // Work Package 2: Securitization beyond borders. — June 2006. — 28 p.
18. *Omelyanchuk O.* Explaining State Capture and State Capture modes: The Cases of Russia and Ukraine / Oleksiy Omelyanchuk. Abstracts of PhD dissertation. — Budapest : Central European University, 2001. — 38 p.
19. *North D. C.* Economic Performance through Time / Douglas C. North // *American Economic Review*. — 1994. — № 84 (3). — P. 359–363.
20. *Schelling T.* An Essay on Bargaining / Thomas Schelling // *The American Economic Review*. — June 1956. — Vol. 46 (№ 3). — P. 281–306.
21. *Портер М.* Конкуренция / Майкл Э. Портер ; пер с англ. — М. : Вильямс, 2002. — 496 с.
22. *Кузьминов Я. И.* Курс институциональной экономики: институты, сети, транзакционные издержки, контракты : ученик / Ярослав Кузьминов, Каха Бендукидзе, Мария Юдкевич. — М. : Изд-во ГУ-ВШЭ, 2006. — 444 с.
23. *Posner R.* Theories of Economic Regulation / Richard Posner // *Bell Journal of Economics and Management Science*. — 1974. — Vol. 5 (Autumn). — P. 335–358.
24. *Stigler G.* What Can Regulators Regulate? The Case of Electricity / George Stigler and Claire Friedland // *Journal of Law and Economics*. — October 1962. — № 5. — P. 1–16.
25. *Jordan W. A.* Producer Protection, Prior Market Structure and the Effects of Government Regulation / William A. Jordan // *Journal of Law and Economics*. — 1972. — 15 April. — P. 151–176.
26. *Buchanan J. M.* Toward a Theory of the Rent-Seeking Society / James M. Buchanan, Robert D. Tollison, and Gordon Tullock. — College Station : Texas A&M University, 1980. — 367 p.

27. *Laffont J. J.* The Politics of Government Decision Making. A Theory of Regulatory Capture / J. J. Laffont, J. Tirole // *Quarterly Journal of Economics*. — 1991. — № 106 (4). — P. 1089–1127.
28. *Економічна теорія регулювання та антимонопольна політика* / В. Кіп. Віскузі, Джон М. Верном, Джозеф Е. Герінгтон (мол.); наук. ред., пер. з англ., передмова О. Кілієвич. — К. : Вид-во Соломії Павличко "Основи", 2004. — 1047 с.
29. *Олсон М.* Логіка колективної дії / Менкур Олсон ; [пер. з англ., післямова С. Слухая]. — К. : Лібра, 2004. — 272 с.
30. *Petzman S.* Toward a More General Theory of Regulation / Sam Petzman // *Journal of Law and Economics*. — August 1976. — № 19. — P. 211–240.
31. *Jaskow P.* The Effects of Economic Regulation / Paul L. Jaskow and Nancy L. Rose // *Handbook of Industrial Organization* [Ed. by Schmalensee R. and Willig R. D.]. — Vol. 2. — Amsterdam : North Holland. — 1989.
32. *McMullen B. S.* The Impact of Deregulation on the Production Structure of the Motor Carrier Industry / B. Starr McMullen and Linda R. Stanley // *Economic Inquiry* 26. — April 1988. — P. 299–316.
33. *Збірник тарифів на перевезення вантажів залізничним транспортом у межах України та пов'язані з ним послуги* : Затв. наказом М-ва транспорту та зв'язку України 26.03.2009 № 317 [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/z0340-09>.
34. *Levin R.* Surface Freight Transportation: Does Rate Regulation Matter? / Richard C. Levin // *Bell Journal of Economics*. — 1978. — Vol. 9 (Spring). — P. 18–45.
35. *Friedlaender A.* Freight Transport Regulation: Equity, Efficiency and Competition in Rail and Trucking Industries / Anne F. Friedlaender and Richard H. Spady. — Cambridge, Mass. : MIT Press, 1980. — 366 p.
36. *Winston C.* The welfare effects of ICC Rate Regulation Revisited / Clifford Winston // *Bell Journal of Economics*. — 1981. — Vol. 12 (Spring). — P. 232–244.
37. *Braeutigam R.* The Regulation of Surface Freight Transportation: The Welfare Effects Revisited / Ronald R. Braeutigam and Roger G. Noll // *Review of Economics and Statistics*. — 1984. — Vol. 56 (February). — P. 80–87.
38. *Lobbying Database of Center for Responsive Politics* [Електронний ресурс]. — Way of access : <http://www.opensecrets.org/lobby>.
39. *Schattschneider E.* The Semi-Sovereign People: A Realist's View of Democracy in America / Elmer E. Schattschneider. — New-York : Holt, Rinehart & Winston, 1960. — 143 p.
40. *Офіційний веб-сайт Національної ліги споживачів* [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.nclnet.org/>.
41. *Офіційний веб-сайт Асоціації британських водіїв* [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.abd.org.uk/about/index.htm>.
42. *Дементьев В. В.* Власть в системе экономических отношений : дис. на соискание ученой степени д-ра экон. наук : спец. 08.01.01 / Дементьев Вячеслав Валентинович. — Донецк, 2004. — 411 с.
43. *Bourdieu P.* The Forms of Capital / Pierre Bourdieu // *Handbook of Theory and Research for the Sociology of Education*. — New York : Greenwood, 1985. — P. 241–258.
44. *Coleman J.* Social Capital in the Creation of Human Capital / James S. Coleman // *American Journal of Sociology*. — 1988. — Vol. 94. — Supplement : Organizations and Institutions : Sociological and Economic Approaches to the Analysis of Social Structure. — P. S95–S12.

45. Hymer S. The Efficiency (Contradictions) of Multinational Corporations / Stephen Hymer // The American Economic Review. — May 1970. — Vol. 60, № 2. — Papers and Proceedings of Eighty-second Annual Meeting of the American Economic Association. — P. 441–448.

Стаття надійшла до редакції 03.09.2012.

Gerasymenko A. Economic mechanism modification under the influence of market power. The paper grounds an important role of market power in creation of modern economic mechanism. The evolution of economic mechanism determines its polycentrism, which lets the author illustrate the economic mechanism modification by market power. The paper emphasizes modification of the mechanism of state regulation of economy under market power impact.

The recent unpopularity of public interest theory, which has been caused by the lack of empirical evidences of its consistency, induces growth in popularity of state capture theory. The latter determines state regulation as an instrument of economic rent maximization by market power holder, who is a requester of the regulation. The author investigates an impact of tariff regulation on rail freight on the economic environment and equilibrium parameters on trucking market and on the range of downstream markets of imported goods considering changes in delivery costs. The negative influence of the requested state regulation ordered by powerful firms on the productive and allocative efficiency is revealed on adjacent markets as well as in the whole economy. Mentioned above on the example of transport industry method of state capture and the next modification of economic mechanism is widespread today. The statistics of lobby proves this fact.

The article explains market power impact the institutes of inter firm contracting and social capital. Their capture by market power holders distorts exchange proportions in economic system, however it reduces uncertainty in economics that deprives motives to correct those proportions.

So modern market mechanism is being changed under the influence of market power, it loses its orientation from social welfare maximizing to maximizing economic rent of market power holders.

Key words: market power, economic system, economic mechanism, regulation, intercompany contracting, social capital.

REFERENCES

1. *Robinson Dzh.* Jekonomicheskaja teorija nesovershennoj konkurencii / Dzhohan Robinson ; per. s angl. ; vstup. st. i obshh. red. I. M. Osadchej. — M. : Progress, 1986. — 471 s.
2. *Hiks Dzh. R.* Godovoj obzor jekonomicheskoy teorii: teorija monopolii / Dzhon Richard Hiks // Vehi jekonomicheskoy mysli [v 6 t.]. — SPb. : Jekonomicheskaja shkola. — T. 2 : Teorija firmy / sost. V. M. Gal'perin. — 1999. — 536 s. — C. 329–353.
3. *Bork R.* The Antitrust Paradox: a policy with war as itself / Robert H. Bork. — 2-nd ed. with a new introduction and epilogue. — New York : Basic Books, 1993. — 491 p.
4. *Whinston M.* Tying, Foreclosure, and Exclusion / Michael D. Whinston // American Economic Review. — 1990. — Vol. 80. — P. 837–859.
5. *Rey P.* A Primer on Foreclosure / Patrick Rey, Jean Tirole // Handbook of Industrial Organization [in 3 vol]. — Amsterdam : North Holland. — 2400 p. — Vol 3 [Edited by Mark Armstrong and Robert H. Porter]. — 2007. — P. 1557–2440; P. 2145–2220.
6. *Carlton D. W.* The Strategic Use of Tying to Preserve and Create Market Power in Evolving Industries / Denis W. Carlton, Donald M. Waldman // NBER Working Paper № 6831. — 1998. — 66 p.
7. *Edwards C.* Conglomerate Bigness as a Source of Power / Corwin D. Edwards // Business Concentration and Price Policy (Universities-National Bureau), Princeton University Press. — 1955. — P. 329–358.

8. *Posner R.* Antitrust Law / Richard A. Posner. — The 2-nd ed. Chicago : University of Chicago Press. — 2001. — 329 p.
9. *Stigler G.* The Theory of Economic Regulation / George J. Stigler // Bell Journal of Economics and Management Science. — 1971. — Vol. 2 (Spring). — P. 3–21.
10. *Tallok G.* Poteri blagosostojanija ot tarifov, monopolij i vorovstva / Gordon Tallok // Vehi jekonomicheskoy mysli [v 6 t.]. — SPb. : Jekonomicheskaja shkola. — T. 4. Jekonomika blagosostojanija i obshhestvennyj vybor / [red. A. Zaostrovcev]. — 2004. — 568 s. — C. 435–448.
11. *Jekonomicheskaja teorija* / [S. V. Mochernyj, V. N. Nekrasov, V. N. Ovchinnikov, V. V. Sekretarjuk]. — M. : Prior, 1999. — 411 s.
12. *Coase R.* The Nature of the Firm / Ronald H. Coase // *Economica*. November 1937. — Vol. 4. — Issue 16. — P. 386–405.
13. *Uil'jamson O. I.* Jekonomicheskije instituty kapitalizma. Firmy, rynki, "otnoshencheskaja" kontraktacija / Oliver I. Uil'jamson. — SPb. : Lenizdat, 1996. — 703 s.
14. *Gjelbrejt D.* Jekonomicheskije teoriji i celi obshhestva / Dzhon K. Gelbrejt. — M. : Progress, 1976. — 408 s.
15. *Boehm F.* Regulatory Capture Revisited – Lessons from Economics of Corruption / Frederic Boehm // Working Paper of CIEP, Universidad Externado de Colombia. — July 2007. — 30 p.
16. *Hellman J. S.* Measuring Governance, Corruption, and State Capture: How Firms and Bureaucrats Shape the Business Environment in Transition Economies / Joel S. Hellman, Geraint Jones, Daniel Kaufmann, Mark Schankerman // Policy Research Working Paper 2312. — World Bank Institute Governance, Regulation and Finance and European Bank for Reconstruction and Development Chief Economist's Office. — April 2000. — 47 p.
17. *Bojkov V.* Integrating the Bulgarian Security Sector in Euro-Atlantic Structures: Post – 1989 Reforms in a Changing Landscape of (In)Securitisation: Working Paper / Victor Bojkov // Work Package 2: Securitization beyond borders. — June 2006. — 28 p.
18. *Omelyanchuk O.* Explaining State Capture and State Capture modes: The Cases of Russia and Ukraine / Oleksiy Omelyanchuk. Abstracts of PhD dissertation. — Budapest : Central European University, 2001. — 38 p.
19. *North D. C.* Economic Performance through Time / Douglas C. North // *American Economic Review*. — 1994. — № 84 (3). — P. 359–363.
20. *Schelling T.* An Essay on Bargaining / Thomas Schelling // *The American Economic Review*. — June 1956. — Vol. 46 (№ 3). — P. 281–306.
21. *Porter M.* Konkurencija / Majkl Je. Porter ; per s angl. — M. : Vil'jams, 2002. — 496 s.
22. *Kuz'minov Ja. I.* Kurs institucional'noj jekonomiki: instituty, seti, transakcionnye izderzhki, kontrakty : uchenik / Jaroslav Kuz'minov, Kaha Bendukidze, Marija Judkevich. — M. : Izd-vo GU-VShJe, 2006. — 444 s.
23. *Posner R.* Theories of Economic Regulation / Richard Posner // *Bell Journal of Economics and Management Science*. — 1974. — Vol. 5 (Autumn). — P. 335–358.
24. *Stigler G.* What Can Regulators Regulate? The Case of Electricity / George Stigler and Claire Friedland // *Journal of Law and Economics*. — October 1962. — № 5. — P. 1–16.
25. *Jordan W. A.* Producer Protection, Prior Market Structure and the Effects of Government Regulation / William A. Jordan // *Journal of Law and Economics*. — 1972. — 15 April. — P. 151–176.
26. *Buchanan J. M.* Toward a Theory of the Rent-Seeking Society / James M. Buchanan, Robert D. Tollison, and Gordon Tullock. — College Station : Texas A&M University, 1980. — 367 p.
27. *Laffont J. J.* The Politics of Government Decision Making. A Theory of Regulatory Capture / J. J. Laffont, J. Tirole // *Quarterly Journal of Economics*. — 1991. — № 106 (4). — P. 1089–1127.

28. *Ekonomichna teorija reguljuvannja ta antymonopol'na polityka* / V. Kip. Viskuzi, Dzhon M. Vernom, Dzhozef E. Gerington (mol.) ; nauk. red., per. z angl., peredmovna O. Kilijevych. — K. : Vyd-vo Solomii Pavlychko "Osnovy", 2004. — 1047 s.
29. *Olson M. Logika kolektyvnoi' dii'* / Menkur Olson ; [per. z angl., pisljamova S. Sluhaja]. — K. : Libra, 2004. — 272 s.
30. *Petzman S. Toward a More General Theory of Regulation* / Sam Petzman // *Journal of Law and Economics*. — August 1976. — № 19. — P. 211–240.
31. *Jaskow P. The Effects of Economic Regulation* / Paul L. Jaskow and Nancy L. Rose // *Handbook of Industrial Organization* [Ed. by Schmalensee R. and Willig R. D.]. — Vol. 2. — Amsterdam : North Holland. — 1989.
32. *McMullen B. S. The Impact of Deregulation on the Production Structure of the Motor Carrier Industry* / B. Starr McMullen and Linda R. Stanley // *Economic Inquiry* 26. — April 1988. — P. 299–316.
33. *Zbirnyk taryfiv na perevezennja vantazhiv zaliznychnym transportom u mezhah Ukraïny ta pov'jazani z nym poslugu* : Zatv. nakazom M-va transportu ta zv'jazku Ukraïny 26.03.2009 № 317 [Elektronnyj resurs]. — Rezhym dostupu : <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/z0340-09>.
34. *Levin R. Surface Freight Transportation: Does Rate Regulation Matter?* / Richard C. Levin // *Bell Journal of Economics*. — 1978. — Vol. 9 (Spring). — P. 18–45.
35. *Friedlaender A. Freight Transport Regulation: Equity, Efficiency and Competition in Rail and Trucking Industries* / Anne F. Friedlaender and Richard H. Spady. — Cambridge, Mass. : MIT Press, 1980. — 366 p.
36. *Winston C. The welfare effects of ICC Rate Regulation Revisited* / Clifford Winston // *Bell Journal of Economics*. — 1981. — Vol. 12 (Spring). — P. 232–244.
37. *Braeutigam R. The Regulation of Surface Freight Transportation: The Welfare Effects Revisited* / Ronald R. Braeutigam and Roger G. Noll // *Review of Economics and Statistics*. — 1984. — Vol. 56 (February). — P. 80–87.
38. *Lobbying Database of Center for Responsive Politics* [Електронний ресурс]. — Way of access : <http://www.opensecrets.org/lobby>.
39. *Schattschneider E. The Semi-Sovereign People: A Realist's View of Democracy in America* / Elmer E. Schattschneider. — New-York : Holt, Rinehart & Winston, 1960. — 143 p.
40. *Oficijnyj veb-sajt Nacional'noi' ligy spozhyvachiv* [Elektronnyj resurs]. — Rezhym dostupu : <http://www.nclnet.org/>.
41. *Oficijnyj veb-sajt Asociacij' brytans'kyh vodii'v* [Elektronnyj resurs]. — Rezhym dostupu : <http://www.abd.org.uk/about/index.htm>.
42. *Dement'ev V. V. Vlast' v sisteme jekonomicheskikh otnoshenij* : dis. na soiskanie uchenoj stepeni d-ra jekon. nauk : spec. 08.01.01 / Dement'ev Vjacheslav Valentinovich. — Doneck, 2004. — 411 s.
43. *Bourdieu P. The Forms of Capital* / Pierre Bourdieu // *Handbook of Theory and Research for the Sociology of Education*. — New York : Greenwood, 1985. — P. 241–258.
44. *Coleman J. Social Capital in the Creation of Human Capital* / James S. Coleman // *American Journal of Sociology*. — 1988. — Vol. 94. — Supplement : Organizations and Institutions : Sociological and Economic Approaches to the Analysis of Social Structure. — P. S95–S12.
45. *Hymer S. The Efficiency (Contradictions) of Multinational Corporations* / Stephen Hymer // *The American Economic Review*. — May 1970. — Vol. 60, № 2. — Papers and Proceedings of Eighty-second Annual Meeting of the American Economic Association. — P. 441–448.